

chceme-li „adekvátně zohlednit bytí toho, co se děje v současné době po celé Zeměkouli, neřkuli dostatečně určit vztah člověka k tomu, co doposud slulo „bytí“.“⁴⁴

Aleš Novák

Jan Bouzek: Etruskové jiní než všechny ostatní národy, Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica, Monographia CLXI, 1–216, Karolinum, Praha 2003

Je mnoho různých druhů recenzí a většina z nich je potřebná. Jsou recenze striktně vědecké, kdy upozorňujeme, že autor napsal špatný letopočet a že v popisku k obrázku 5 je ve skutečnosti část textu, která patří k obrázku 8. Jedny z nejzajímavějších současných recenzí jsou anotace – autor se vzdal hodnocení a místo toho pověsiv referuje, o čem ta kniha vlastně je. V prostředí ČR, kde ročně vychází kolem 10–14 tisíc knižních titulů, jsou takovéto anotace navýsost potřebné, protože již samotný fakt, že kniha je někde popsána svědčí o její důležitosti. Odhaduji, že nejméně 90 procent knih není žádným způsobem, recenzováno. A pak jsou kreativní recenze, kde autor recenze nějakým způsobem rozvádí a dále obohacuje téma knihy.

Vůbec nejzákladnější jsou recenze, kdy autor si jednu knihu bere jako záminku, aby poukázal na úplně jinou knihu. To je částečně tento případ, protože konec konců knihy, jež nejsou tuctové, by neměly podléhat tuctovým recenzím. Problém s knihami renomovaných autorů jako jsou právě „Etruskové“ je ještě jiný. Této problematice skutečně rozumí v tak malém rybní-

ku jakou jsou Čechy sotva tři, čtyři odborníci a ti jsou navíc (z povahy věci a institucí) nějakým způsobem s autorem svázáni. Takže často s autorem knihy nevstoupí do konfliktu, ale ani mu v kompetičním prostředí nevzdají více či méně zaslouženou chválu. Následkem toho se vůbec nedozvíte, že nějaká a leckdy důležitá kniha vůbec existuje. Tento dlouhý úvod – recenze recenzí – byl nutný, aby bylo patrná povaha doby i okolnost, že nejsem odborně způsobilý, abych knihu recenzoval a přece nechci, aby unikla vaší pozornosti, protože stojí za to, aby byla čtena.

Historicky naprosto zcestná je (moje) představa, že někde na Závisti sedí u keltského piva Bójové a hádají se (podobně jako současní Češi), kde jsou kořeny jejich vlastní identity a kultury. Odkud jsme to my Keltové vlastně vyšli a u koho jsme se učili? Z těch zlatonosných, ale jinak pustých jižních Čech, kde u Protivína vaří ještě horší pivo než na Stradonicích? Ale kdeže, my Keltové jsme vlastně Etruskové a jednou to těm neznabohům Římanům vrátíme! Chci tím říct, že pátráme-li po keltských kořenech Čech, je možné jít ještě hlouběji a číst knihu o Etruscích jako zprávu o světě, jež je nevědomky naší součástí a jehož sakralita může sytit i část současné kultury. Není to tak, že kdysi v severní polovině Itálie sídlili Etruskové, které dnes můžeme vědecky studovat, ale že nějaká přesněji neurčitelná část etruského světa (proč by nás jinak tak oslovoval?) vplynula nejenom do pro nás vzdálenější římské kultury, ale i do nám bližší kultury keltské.

Knih samotná je dělena do dvanácti kapitol, jež se zabývají původem Etrusků, jejich dějinami, společností, hospodářstvím, každodenním životem, kulturou, náboženstvím, jazykem, uměním a architekturou i vztahem Etrusků s střední Evropou. Jako závěr je uvedena kapitola

⁴⁴ *Zur Sache des Denkens 2.*

o etruské myslí. Knihu doprovází 120 pérověk, 74 černobílých fotografií, delší anglický abstrakt a výběrová bibliografie.

Etruskové měli mezi ostatními starověkými národy zvláštní postavení a jejich sousedé o nich říkali, že jsou jiní. Měli smůlu v geografické poloze své země mezi expandujícími Latiny na jihu a barbarskými kmeny na severu. Byli národem, který se stáhl do sebe k archaickým a předfilosofickým náboženským formám. Livius líčí Etrusky jako národ, který se ze všech ostatních nejvíc věnuje náboženství. Etruská božstva se sice podobají řeckým bohům, ale odlišuje je až strnulá „egyptská“ vážnost s rysy podzemních chthonických božstev. Socha Apolóna z Vejí byla popsána jako „bůh krácející, noci podobný“. Více zdůrazňovali temný, osudový charakter bohů a s úzkostlivou přesností se věnovali různým druhům věštní.

Římané se od nich učili nejenom náboženským obřadům, ale také stavitelství, zejména umění kleneb a rovněž technickým stavbám jako byly podzemní přivaděče vod, kloaky a vodovody. Drobná etruská plastika je hojnější než plastika římská a rovněž bohatá výzdoba hrobek i četné nálezy zdobených zrcadel umožňují poměrně detailní studium etruského umění. To ovlivnilo i řadu našich umělců – např. Jana Zrzavého i nejvíce „etruský“ zjev mezi našimi sochaři – Jaroslava Horejce.

Putování po etruských památkách je, myslím, zajímavější než putování po římských pamětihodnostech, které jsou přimochařejší, techničtější a nějak méně záhadné. Anglický spisovatel D. H. Lawrence, který se proslavil na svou dobu odvážně eroticnými knihami jako „Synové a milenci“ je autorem dvou pozoruhodných cestopisů, které patří k tomu lepšímu, co kdy bylo o středozezemní oblasti napsáno. Jsou to knihy „Sea and Sardinia“ a „Etruscan places“ (1.

vydání 1932, Viking Press). Lawrence popisuje etruský svět jako kosmos, ve kterém všechno bylo živé jako obrovské zvíře či bytost, dokonce i výstupy sopečných plynů byly považovány za dech hlubokých tvorů. Pletivo nižších duší, které měl každý strom i skála vytvářelo podle Lawrence jednu velkou světovou duši.

V závěru své knihy říká D. H. Lawrence něco zásadního (s. 185, ve vydání z roku 1964), co probleskuje i textem Jana Bouzka: Zahrada muzea ve Florencii je ohromně instruktivní, když chcete přednášku o etruských předmětech. Ale kdo chce přednášku o zmizelých národech? To, co chceme, je kontakt. Etruskové nejsou teorie nebo nějaká téze. Pokud něco jsou, pak jsou zkušeností. Nemusím snad říkat, že proto, aby kontakt s etruským světem byl co nejpravdivější, potřebujeme nejprve znát předměty; abychom mohli dobře cítit, musíme nejprve dobře vědět. A k tomu slouží recenzovaná kniha. Říkám si, že kdybych nevěděl, kam na dovolenou, tak by nejspíš stálo za to obejít všech dvanáct posvátných etruských měst. V jednom jsem kdysi byl, a na rozdíl od římského Fora Romana na něj nemohu zapomenout.

Václav Cílek

Charles Patterson: Věčná Treblinka, Práh, Praha 2003

Pattersonovu knihu Věčná Treblinka ve své knihovně nemám. Vcelku povrchní a lidově sentimentálně dojmavý spis ve stylu amerických bestsellerů či propagačních materiálů drobných amerických církví jistě není čtením pro intelektuály – poukazuje však na bolestivý a málo řešený aspekt současné civilizace, vztah ke zvířatům. Podtitul knihy zní: „Ve vztahu ke zvířatům jsme všichni nacisté“. Téma života, smrti a utrpení je zajisté „chytlavé“ a vzrušuje